

אתר דעת - מכללת הרצוג

המשפחה היהודית במבחן ההווה — סימפוזיון

ד"ר זאב שפנייר

הדברים שיש לי להגיד היום יהיו דברים די קשים. ונדמה לי שאינני חייב להצטדק, לפי שהמצב בו אנחנו שרויים אף הוא קשה. מעולם לא ברחנו מבעיות. ואם לעיתים הבעיות רדפו אותנו, כעם ישראל, היום אנחנו שרויים במצב אחר, אבל בוודאי לא יותר קל. לפנינו היינו בגלות, מיעוט בקרב. קהל גדול, זר ועוין. עצם היותנו בגלות העמיד את עם ישראל לפני בעיות, שמתוך החיוניות המיוחדת לו ידע להתגבר עליהן. היום אנחנו עם במולדתו. בתוכנו יש מיעוטים ערבים שאיתם אנחנו מתמודדים; אבל המצב הנפשי של היותנו שוב עם במולדתו, מעמיד אותנו לא רק לפני בעיות פוליטיות אלא גם לפני בעיות פסיכולוגיות וחברתיות, בחיינו היומיומיים אנו עדים לבעיות הרבות והקשות, המתעוררות וחוזרות ומתעוררות. וכשאנחנו מדברים על בעיות המשפחה בעידן שלנו בארץ-ישראל, ברור כי הבעייתיות היא גם בזה, ששוב אין אנחנו יכולים להצטמצם כדרך שנהגנו בגלות; להסתגר מפני העולם הסובב אותנו. אנחנו פתוחים לעולם, העולם פתוח בפנינו, ומשום כך ההתמודדות הרבה יותר קשה.

לפנים היתה המשפחה יחידה שדאגה לכל צרכיה. היא היתה יחידה כלכלית, חברתית וחינוכית כאחד. היא היתה כמעט אורטונומית בכל צרכיה. הילד נולד לתוכה, חונך בה, עבד בה, התחתן בה והקים דור חדש שמצא את מקומו במסגרת המשפחה המורשת. היום עניינה של המשפחה הוא בעיקר בהולדת הילדים; הכלכלה היא מחוץ לבית, החינוך העיקרי הוא בבית הספר וכאשר הצעיר מתחתן, וזה היום די מוקדם, הנו נוטש את משפחתו כדי להקים בית לעצמו.

בגלל ההתפתחות החברתית הזאת חיים בעל ואשה בצורה הרבה יותר הדוקה, הם זקוקים אחד לשני בצורה הרבה יותר רצינית ובעיקר מבחינה נפשית. חינוך הילדים מוטל לפעמים על הורים,

ד"ר ז' שפנייר אתר דעת - מכללת הרצוג

שבתחום זה הם חסרי נסיון. המשפחה מבודדת מבחינה חברתית, והיא זקוקה להרבה יותר עידוד והבנה. מי חייב להכין את הצעירים ואת הצעירות, כדי שיוכלו לחיות חיי משפחה מאושרים יחד?

בעידן הטכנולוגיה עומדת המשפחה הצעירה לפני בעיות כלכליות, חברתיות ופסיכולוגיות רבות. בגיל צעיר עליהם להשקיע סכומי כסף גדולים כדי להגיע לדור. הם צריכים להתמודד עם עלייה מתמדת של יוקר החיים, שדורש כי הגבר והאשה יעבדו רוב ימי חייהם. חיי חברה אינטנסיביים, שהם אינם רוצים לפרוש מהם, מחייבים אותם לקיים קשרים חברתיים עם משפחות אחרות. פגישות אלה מעמידות את בני המשפחה לפני מתחים רבים. כמו כן אחראי הזוג הצעיר גם לחינוך ילדיהם. בהתחשב בכל הבעיות שתוארו למעלה נתקלים בני הזוג לא אחת בבעיות קשות, בעיקר כאשר ילד חולה או קיימות בעיות לימודיות בבית הספר. המערך החדש הזה מעמיד את בני המשפחה הצעירים לפני אתגרים קשים, שעליהם להתמודד איתם. קורה לעיתים שלזוג הצעיר אין אל מי לפנות כדי לקבל את העזרה המתאימה למילוי התפקיד הקשה.

אנחנו עדים היום לפער הולך וגדל בין הדורות. בגלל התפוצצות המידע, בגלל כל מיני גורמים אחרים, שכרגע לא אוכל לדבר עליהם, הולכת ההידברות בין הדורות ונעשית קשה יותר ויותר. לא זו בלבד שאינני מבין את הסבא שלי, אף אינני מבין את הילד שלי, שבא הביתה ומספר לי דברים, שלא חלמנו עליהם.

ציינתי, כי צורת החיים היומיומיים בעלת הדינאמיקה הפנימית השונה, מעמידה אותנו לפני בעיות של הידברות והבנה הדדית. דווקא במשפחה המודרנית יש צורך רציני של הבנה ושיתוף בין בעל ואשה. המתחים הרבים בהם המשפחה חיה, צריכים למצוא את פורקנם בתוך התא המשפחתי. אי הבנות, חוסר אימון מביאים להידרדרות מיידית של האווירה בתוך המשפחה. המשפחה הצעירה של היום רגישה יותר לאי הבנות מאשר בדורות הקודמים.

אעלה בעיה נוספת — מקומה של האשה בחברה. בימינו האשה היא שותפת לבעל. היא יוצאת לעבודה, היא לומדת, לפעמים היא מגיעה להישגים לימודיים גבוהים יותר מאשר הבעל או מאשר גברים אחרים. יש שהיא ראש של מפעל, פעמים היא מנהלת בית ספר. היא ממלאה תפקידים חברתיים חינוכיים וכלכליים

אתר דעת - מכללת הרצוג המשפחה היהודית במבחן ההווה — סימפוזיון

כבדי משקל. איך אנחנו מסתדרים כגברים וכחברה מסורתית עם העובדה, שהאשה תופסת מקום שווה בחברה? שוב אין לקבל שהאשה נחותה, או כבוד האשה רק בבית ובחינוך הילדים. היא מתמודדת כאזרחית שווה בכל תחומי החיים. וזאת עובדה שגם החברה הדתית צריכה לקבל.

כמו שאמרתי חל צימצום בילודה. דיברתי על כך לפני כן מבחינה אקולוגית. אבל אני יודע כי גם מבחינה משפחתית ומבחינה חברתית יש מעט מאוד משפחות, שאינן עושות בדרך זו או אחרת למניעת ילודה. ועובדה שיש היום משפחות של שניים ושלושה ילדים בלבד. החברה המודרנית עומדת לפני הדילמה: האם אנו נוכל לחיות עלי אדמות אם תהיינה משפחות גדולות ברוכות ילדים? יבואו ויגידו בוודאי: אבל אנחנו בארץ ישראל שונים. לנו יש שכנים, ויש לנו עוד תחומים רחבים שעדיין אינם מיושבים. אני אינני סבור שאנחנו כאן יכולים לנהוג אחרת מאשר העולם הגדול הנוהג, לפחות בתחום הטכניקה והמדע. הסכנות האקור לוגיות, העומדות היום לפני כל העולם, תעמודנה גם לפנינו, ואנחנו איננו יכולים לעצום את העיניים, סכנות הצפיפות וזיהום האוויר יעמדו גם לפנינו בעוד זמן קצר.

הדגשתי כי המשפחה בעידן הטכנולוגי עומדת לפני בעיות כלכליות, חברתיות ופסיכולוגיות מרובות. המשפחה בהווה צריכה להתאים את עצמה למצבים הולכים ומשתנים. חלק מן ההנחיות הכתובות בשולחן הערוך אינן עומדות בתנאי המציאות.

מן המקורות שלנו בגמרא מתברר כי חכמינו ז"ל דנו בצורה בהירה ופתוחה בכל הבעיות שהתעוררו בזמנם. בעיות טהרת המשפחה, יחסים בין גבר ואשה, נישואין וגירושין תוך מתחים נפשיים המתעוררים על יסוד של אי התאמה מינית.

המשפחה בהווה זקוקה לחינוך והדרכה בכל תחומי חיים כמו בעבר. משום מה חושבים כי ההדרכה היחידה שהאשה צריכה לקבל לחיי הנישואין הן דיני הטהרה. ומה על הדרכת הבחור לפני הנישואין, מי יסביר לו את עובדות החיים? ומי מסוגל היום להדריך זוג צעיר בכל השאלות הרבות המתעוררות בחייו?

הבעיות שהמשפחה היהודית צריכה להתמודד עמהן רבות ורציניות. דומני שהתעלמנו מן הבעיות במקום למצוא דרך ולהראות כיצד יש להתמודד בצורה חיובית עמהן. המשפחה היהודית צריכה להפוך לגורם שיחנך דור בריא של ילדים, המקבלים על עצמם עול

ד"ר ז' שפנייך אתר דעת - מכללת הרצוג

תורה ומצוות, כמו שקיבלו על עצמם הוריהם, שגם הם חיים בעידן של שואה ותלאות רבות. האתגר של המשפחה בהווה הוא, אם נדע למצוא את התשובות לשאלות שהמשפחה מתלבטת בהן, ונשמור על מורשת האבות ועל הצביון היהודי המיוחד. אלו מספר בעיות שרציתי בסיבוב הראשון להעלות למחשבה, גם אם הן לא חדשות, אני חושב שהן רציניות ובעלות משקל. ובסיבוב השני אשתדל להעלות גם חלק מן הפתרונות שהבאתי אתי.